

UDK: 339.923:061.1EU
Bibliid 0543-3657, 67 (2016)
God. LXVII, br. 1162-1163, str. 62-72
Pregledni članak
Primljen: 31.1.2016.

dr Duško LOPANDIĆ¹

Na tragu budućnosti: decenije koje dolaze

„Ne radi se o tome da se budućnost predvidi, nego da se ona omogući“

Antoine De Saint Exupery

SAŽETAK

Decenije koje dolaze menjaju svet u pogledu komunikacije, transporta, energenata, demografske strukture, migracija, regionalnih odnosa. Evropska unija će u budućnosti biti suočena sa brojnim izazovima - pre svega smanjenjem broja mladih stanovnika i rastom broja starije populacije, što za posledicu može imati smanjenje stope društvenog rasta već od 2025. godine. Moguća rešenja i prevencije budućih problema EU su predmet „Lisabonske strategije“, strategije „Evropa 2020“, kao i studije „Evropa 2050“. Stanje i buduća zbivanja u Evropskoj uniji, imaće veliki uticaj i na zemlje Zapadnog Balkana. Program „Jugoistočna Evropa 2020-Zapošljavanje i prosperitet u evropskoj perspektivi“, rađen po uzoru na strategiju „Evropa 2020“ ima za cilj prevenciju mogućih negativnih trendova koje u budućnosti mogu zahvatiti region Jugoistočne Evrope i otežati put ka članstvu u ovoj organizaciji.

Ključne reči: Evropska unija, Jugoistočna Evropa, „Evropa 2020“, Lisabonska strategija, „Evropa 2050“

Uvod

Jedna od najkarakterističnijih činjenica današnjice su stalne i sve brže promene sveta u kome živimo, posebno na polju tehnologije, nauke, komunikacija, transporta, urbanizacije, demografije, kao i onoga što se zbirno naziva *globalizacija*, odnosno pretvaranje celokupne planete Zemlje u jednu sve više povezanu i međuzavisnu zajednicu. Iako žalbe o tome da se svet promenio i da su se društveni odnosi okrenuli „naglavce“ nalazimo već i u zapisima iz Starog Egipta, dok na primer, Cvajgova autobiografija „Jučerašnji

¹ Dr Duško Lopandić, Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije. Mišljenja izneta u članku predstavljaju lične stavove autora.

svet", pisana u prvim decenijama XX veka², predstavlja jedno od najupečatljivijih i najemotivnijih svedočanstava o tome koliko se društvo može potpuno izmeniti samo u toku jednog ljudskog veka ili još i brže, a današnje promene na planu nauke i tehnologije se čine drugačijim od onih ranijih. One ostavljaju utisak o fatalnoj neizbežnosti i stalnom ubrzavanju tehnološkog napretka, koji vodi u sasvim nepredvidivim pravcima.

Celo čovečanstvo, čini se, nalazi se na nekoj vrsti vrteške koja se okreće sve brže, što je posebno upečatljivo na planu komunikacija i informacija. Vest o nekom događaju ili dešavanju se širila istom brzinom u vreme Napoleona početkom XIX veka, kao i recimo par hiljada godina ranije u doba Julija Cezara ili Aleksandra Makedonskog, i zavisila je u prvom redu od brzine jahača na konju ili od brzine neke jedrilice. Danas se vesti iz sveta šire momentalno po celoj planeti, a obim i količina informacija svih vrsta su sve veći i veći. Već živimo u svetu koji je još do pre par decenija postojao samo u delima naučne fantastike. Naše životno sećanje nam može sve manje pomoći da se snađemo u novim tehnološkim uslovima jer nam svet u kome smo do juče živeli - bez ličnih kompjutera, interneta, TV i mobilnih telefona - već izgleda kao davno prošlo vreme, tj. tehnološka praistorija.

Iako se sa stalnim i sve bržim promenama tehnologije i privrede menjaju i društva i države, evolucija društvenih institucija je ipak znatno sporija, složenija i povezana sa mnoštvom različitih socijalnih činilaca, što važi i za položaj pojedinca i subjektivne odnose među ljudima, njihova verovanja i njihove težnje. Već smo odavno u neki podrum ili skladište sklonili prve generacije računara. Ali naša osećanja, naša verovanja i našu svest o tome šta nas čini ljudima, odnosno jedinstvenim pojedincima, ne menjamo niti smo u stanju da menjamo sa svakom generacijom mobilnih telefona. Ona su i dalje posledica onoga što su nam ostavile generacije naših prethodnika od kojih i dalje učimo i koje na neki način sledimo. Oslonjeni na prošlost, zagledani smo u neizvesnost sveta koji dolazi. Kao i naši preci, tako i mi, sve što činimo danas, ne činimo samo za sebe, nego imajući u vidu i naredne generacije - generaciju naše dece i unuka - kao i onih nebrojenih koji će doći mnogo kasnije. I u vreme kada naša imena i dela budu davno zaboravljena ili izbledela, osećaće se posledice onoga što danas činimo, ovde i sada.

Svet u promenama

Iako je sve teže predvideti u kakvom ćemo svetu, mi ili naša deca živeti, možemo se ipak osloniti na određene glavne tendencije koje nam mogu ukazati na opšte tokove razvoja svetske privrede i međunarodnih odnosa - bar kada se radi o nekoliko narednih decenija. Demografske, energetske, ekološke kao i privredne promene za dve ili tri decenije moguće je predvideti u glavnim crtama. Takve prognoze bi trebalo da olakšaju blagovremeno

² Stefan Cvajg, *Jučerašnji svet, Sećanja jednog Evropejca*, Ethos, Beograd, 2009, str. 375.

prilagođavanje našeg društva različitim izazovima na nivou država, regiona, međunarodnih organizacija, kao i celokupnog čovečanstva.

Sredinom druge decenije XXI veka već se na neki način nalazimo u nagoveštenoj budućnosti, punoj novih izazova, među kojima su: brz porast svetske populacije koji podrazumeva sve veći pritisak na ograničene prirodne resurse i na životnu sredinu; nekontrolisane migracije; porast integrizma i ekstremizma kao podloga za nove oblike terorizma; haotični regionalni sukobi u kojima organizovane države predstavljaju samo neke od vojujućih strana; vidljive klimatske promene, dalji tehnološki progres u oblastima poput informatike, nanotehnologija, bioinženjeringa i sl. Ovo su neke od pojava koje će se dodatno intenzivirati u narednim decenijama u svetu koji će biti manje bezbedan i još haotičniji nego jučerašnji svet.

Pisac ovog teksta seća se vremena kada je kao dečak slušao vesti o tome da je svetsko stanovništvo dostiglo broj od četiri milijarde ljudi (1974). Ta brojka je 2011. godine već dosegla 7 milijardi, a sredinom naredne decenije biće povećana na oko 8 milijardi (oko 2025. godine). Demografski rast u svetu danas je praćen sa dve različite tendencije: stanovništvo u razvijenim zemljama praktično više ne raste (osim kao posledica imigracije) i postaje relativno starije, dok će se porast broja stanovnika uglavnom dešavati u zemljama u razvoju, ali i u tim regionima on će biti neravnomeran, zavisno od zemlje i oblasti i imaće tendenciju usporavanja.

Različite futurističke prognoze sveta u narednim decenijama (npr. od strane „Nacionalnog obaveštajnog saveta“ SAD-a, „Evropskog instituta za studije bezbednosti“ u Parizu, od strane *think tenka* „Stratfor“, Ostin, Teksas, i dr.)³ između ostalog ukazuju na buduće probleme koji će sve veći broj zemalja imati da obezbede dovoljno čiste i pijaće vode što će, uz klimatske promene i eroziju životne sredine, pojačati nestabilnost, sukobe (posebno u Africi, na Bliskom istoku, i dr.), kao i masovne migracije.

„Tokom naredne dekade moraćemo da upravljamo pitanjima kao što su haos u islamskom svetu, obnovljena Rusija, sumorna i podeljena Evropa kao i Kina koja će biti istovremeno sve veća ali i duboko uzburkana, sve to uz nalaženje rešenja za naše ekonomske probleme. Jednostavno, činjenica da činimo 25% svetske ekonomije znači da sve što činimo utiče na ostatak sveta. Naša jedina opcija je da upravljamo onim što je stvoreno tokom prethodnih 100 godina.“

George Friedman, „*The Next Decade*“⁴

³ Videti između ostalog: National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, Decembre 2012 <http://www.dni.gov/index.php/about/organization/global-trends-2030>; N. Gnesotto, G. Grevi, *Le Monde en 2025*, R. Laffont, Paris, 2007, p. 314; UN, *World Population Prospects, The 2015 Revision*, ESA/WP, 241, New York, 2015; Jacques Attali, *Une breve histoire de l'avenir*, Fayard, Paris, 2006.

⁴ George Friedman, *The Next Decade, Where we have been...and where we are going*, Doubleday Books, New York, January 2011, p. 243.

Na ekonomskom planu, globalizacija će dalje jačati, ali njeni efekti se neće u svakom regionu osećati na isti način. Pojedine oblasti ili države neće uspeti da iskoriste pozitivne efekte globalizacije, dok će se istovremeno u Aziji razviti nove ekonomske sile, predvođene Kinom i Indijom. Finansijska tržišta i svetsko kretanje ogromnih količina kapitala i dalje će predstavljati izvor bogatstva ili mogućih naglih nestabilnosti, shodno situacijama.

Iako je najteže predvideti buduće političke događaje ili geopolitičke potrese, poput ratova ili revolucija, može se u celini očekivati da će svet postajati više multipolaran nego danas. SAD će i do 2030. godine i dalje dominirati međunarodnim odnosima i svetskom privredom, ali će relativna snaga SAD-a i Zapada u celini opadati, iako ne dramatično, imajući u vidu da će SAD i EU bar do sredine veka i dalje biti najbogatiji, najsigurniji i vojno najjači delovi planete. S druge strane, uticaj Kine će jačati, dok će se u celini, relativni odnosi snaga (ekonomskih, vojnih, finansijskih, demografskih, i dr.) pomerati sa severa i zapada prema istoku i jugu planete uz porast uticaja sila poput Rusije, Indije, Indonezije, Brazila, i dr. Novi ratni sukobi među državama mogli bi se očekivati, posebno u Aziji, na Bliskom istoku i u Africi. Pretnja korišćenja oružja za masovno uništavanja će se povećati, kao i širenje, a možda i upotreba nuklearnog oružja.

Na položaj manjih evropskih zemalja direktno će uticati i stanje u Evropi i moguće promene na institucionalnom, političkom, ekonomskom i demografskom planu u kontekstu evolucije Evropske unije.

Evropa 2020-2030-2050... put sa stazama koje se računaju

Iako je teško predvideti buduću političku i institucionalnu revoluciju EU, postoji dosta dela koja se bave očekivanim ekonomskim i društvenim trendovima u Evropi tokom jedne do dve naredne decenije.⁵

Očekuje se da će sadašnja EU od oko 490 miliona stanovnika 2025. godine dostići negde oko 500 miliona stanovnika, a zatim da će ovaj broj opasti na oko 470 miliona u 2050. godini. Ukupan broj stanovnika, u prvom redu, zavisice od broja imigranata i politike migracija, imajući u vidu da će stope nataliteta biti niske sa ukupnim trendom opadanja brojnosti stanovništva, što vodi ka prosečno sve starijem stanovništvu. Oko 2050. godine čak 10% evropske populacije će imati preko 80 godina. Sve veći broj penzionera i manje učešće aktivnog stanovništva u populaciji predstavljaće glavni negativni faktor za održavanje ekonomske ravnoteže kada su u pitanju budžet ili socijalni, zdravstveni i penzijski troškovi. Smanjenje broja mladih

⁵ Između ostalog videti: European Commission, DGRI, *Global Europe 2050*, Luxembourg, 2012, p.158; Jasminka Kronja i dr., *Strategija Evropa 2020, četiri godine kasnije*, EPUS, Beograd, 2015, str. 224; *Project Europe 2030, Challenges and Opportunities, A Report to the European Council by the Reflection group*, Luxembourg, 2010, str. 54; *Enabling the Future, European military capabilities 2013-2025, Report*, ISS, Paris, Issue Report No. 16, May 2013, p. 68.

stanovnika koji stižu na tržište rada nakon 2025. godine biće glavni činilac mogućeg smanjenja stope društvenog rasta. Ipak, očekuje se da će EU održati konkurentnost u ključnim industrijama i tehnologijama (poput telekomunikacija, automobilske i avio industrije, i sl.), iako je neizvesno da li će Unija uspevati da prati stope rasta SAD-a, Kine i drugih konkurenata u Aziji.⁶ Energetska zavisnost dalje će se povećavati, imajući u vidu da će do 2030. tražnja za energentima porasti za 15%, a potrebe za energentima, tj. uvoz (nafta, gas) rasti sa 48% (danas) na oko 70% u 2030. godini.

Iskustvo Evropske unije, posebno sudbina tzv. „Lisabonske strategije“ (2000) pokazuje koliko je složeno i teško upravljati budućim ekonomskim i društvenim trendovima. U prvoj deceniji XXI veka - pre „udaraca“ koje je evropski optimizam primio sa neuspehom projekta Evropskog ustava, velikom finansijskom krizom i nevoljama u atlantskoj saradnji nakon američke invazije Iraka - EU je najavila desetogodišnji program za rast i zapošljavanje putem podsticaja privredi, nauci i razvoju („Lisabonska agenda“) koji je trebalo da omogući da već 2010. godine zemlje Unije postanu „najkonkurentniji deo planete“. Pokazalo se, međutim, još i pre finansijske i dužničke krize iz 2008. godine, da je ambiciozni desetogodišnji plan predstavljao samo spisak lepih želja, pa su makroekonomski i društveni ciljevi Lisabonske agende bili menjani i relativizovani. Ni dva osnovna cilja strategije: stopa zaposlenosti na nivou EU od 70% (od ukupnog stanovništva) i ulaganje u istraživanja i razvoj od 3% nisu dostignuti ni 2010. godine.

„Prava Evropska politička unija bi mogla biti stvorena ... prvo kako federalni centar privlačenja od strane manje grupe zemalja u jezgru, što bi bila reakcija na duboku krizu ili nakon propasti sadašnje EU. Nastala bi kao odgovor na globalnu, sistemsku i višedimenzionalnu krizu Unije...Govoreći i delujući na globalnom planu sa jednim glasom, jednom politikom, jednim ciljem, nova EU će postati jedan od najvažnijih činilaca na svetskoj sceni, pored SAD i Kine. Stvorice ponovo jedno tržište, jednu privredu, jednu valutu i jedan poreski sistem; delovaće kao politička unija u kojoj postoji državljanstvo EU, jedna spoljna i odbrambena politika i, možda, jedna armija.“

European Commission, DG Research and Innovation:
“Global Europe 2050”⁷

Od 2010. godine Evropska unija je najavila novu, nešto manje ambicioznu i manje obavezujuću strategiju „Evropa 2020“ sa sledećim pokazateljima, koji u suštini predstavljaju ekonomske i društvene ciljeve, a ne buduće prognoze: podići stopu zaposlenosti populacije starosti od 20 do 64 godine u svakoj državi članici sa 69% na 75%; povećati procenat BNP koji se izdvaja

⁶ N. Gnesotto, G. Grevi, *Le Monde en 2025*, op. cit., p. 314.

⁷ European Commission, DGRI, *Global Europe 2050*, Luxembourg, 2012, p. 158.

za istraživanja sa 1,9% na 3%; ostvariti tzv. klimatsko-energetski trio u odnosu 20-20-20 što se odnosi na: procenat smanjenja emisije efekata staklene bašte/povećanje, procenat udela obnovljivih izvora energije, kao i procenat povećanja energetske efikasnosti; povećati procenat stanovništva sa fakultetskim diplomama sa 31% na 40%; smanjiti broj ljudi na granici siromaštva za 25%⁸.

Za razlika projekta Evropa 2020, koji predstavlja neku vrstu desetogodišnjeg razvojnog plana EU, studija Globalna Evropa 2050. koju je Evropska komisija objavila 2012. godine, sadrži futurističke prognoze razvoja članica EU do sredine veka.⁹ Studija predviđa tri moguća scenarija za Evropsku uniju i njene (buduće) članice do 2050. godine. Dva od tri scenarija su pesimistička i nose nazive: „Niko ne obraća pažnju – blokada evropske integracije“, odnosno „Evropa u opasnosti – podeljena Evropa“. Prvi scenario podrazumeva nastavak dosadašnje, uglavnom improvizovane *ad hoc* politike odgovora na postojeće krize, što može kao krajnji ishod dovesti do relativnog pada učešća BNP u svetskoj privredi, povećane opasnosti od raspada evropske integracije, pogoršanja i nestabilnosti u funkcionisanju jedinstvenog tržišta, pogoršanja energetske okolinosti i slično. Drugi pesimistični scenario vodio bi ka povećanju protekcionizma u EU, uz mogućnost kompletnog raspada integracije, povećanu opasnosti od šokova zbog nedostatka dovoljnih energetske resursa i resursa u hrani i dr. U oba slučaja, relativno učešće privrede EU u svetskoj privredi sredinom veka bi se smanjilo za skoro polovinu u odnosu na sadašnji period.

U slučaju trećeg - optimističkog scenarija („Evropska renesansa – dalja evropska integracija“), kombinacija demografskih mera i mera prema migracijama vodila bi ka boljoj populacionoj strukturi (sa više učešća aktivno radnog stanovništva u odnosu na penzionere). U ovom scenariju mogli bi se očekivati i postizanje veće energetske efikasnosti, bolji rezultati u smanjenju zagađenja okoline, veća finansijska stabilnost, kao i povećana zaposlenost i značajnija uloga Evrope u svetu u okviru realizovanja „Evropske političke unije“. U optimističkom scenariju, učešće EU u svetskom BNP 2050. godine iznosilo bi 17% u odnosu na 29% u 2010. godini.

Svi pomenuti, kao i drugi futuristički scenariji ukazuju na jednu bitnu činjenicu: okolnosti pod kojima će ljudi živeti u budućnosti ne zavise samo od slepih sila koje će fatalno odrediti naredne decenije nego i od direktnih ljudskih napora i načina na koje će političke i državne institucije odgovarati na pitanja i izazove koji dolaze. Na promene klime, demografska kretanja, eksploataciju prirodnih resursa, okolnosti životne sredine i slično, čovek ipak može bar delimično da utiče ili bar da pokuša da utiče.

⁸ Jasminka Kronja i dr., *Strategija Evropa 2020, četiri godine kasnije*, op. cit., str. 224.

⁹ European Commission, DGRI, *Global Europe 2050*, op.cit., p. 158.

Isto tako, sudbina evropske integracije zavisi od samih evropskih naroda i njihovih država a neće proizaći iz nekog sudbinskog fatalizma. A od odluka kako će biti organizovna evropska integracija u narednim godinama zavisice i društvena, ekonomska i politička sudbina našeg kontinenta, kao i celog sveta. U tom procesu i svaka manja evropska zemlja, poput Srbije, svojim ponašanjem može da bira ili da odredi i svoju sudbinu.

Budućnost Balkana, sudbina nacionalne države i „hvatanje voza“ za Evropu 2020

Balkan kao geografska celina, predstavlja geopolitičku i ekonomsku periferiju današnje Evropske unije. Stanje i dešavanja u EU u dobroj meri se odražavaju i na situaciju na Balkanu, kako je to moglo da se konstatuje sa izbijanjem velike finansijske i ekonomske krize u Evropi, nakon 2008. godine. Tako je, na primer, zbog krize u EU, prosečni BNP u regionu Zapadnog Balkana 2009. godine opao za 2,4%. Istovremeno, pojedina zbivanja na Balkanu imaju i svoj autonoman i specifičan kakrakter, o čemu govori i reč *balkanizacija*, a što se pokazalo i tokom poslednje decenije XX veka, koju su obeležili sukobi i ratovi na prostoru bivše Jugoslavije.

Balkan su nekada, tokom XIX veka nazivali i „Evropska Turska“, što možda bar delimično objašnjava i istorijsko kašnjenje tzv. Zapadnog Balkana da se na vreme uključi u evropsku integraciju. Ipak, danas je praktično polovina zemalja geografskog Balkana već u punopravnom članstvu Evropske unije, dok se kašnjenje tzv. Zapadnog Balkana pre svega može pripisati specifičnim političkim, istorijskim, privrednim i društvenim činiocima, odnosno nasilnom raspadu bivše Jugoslavije i ratovima koji su usledili, a tek samo marginalno razlozima tzv. „civilizacijske“ prirode (Albanija je, na primer, pored Turske jedina većinski muslimanska zemlja u Evropi).

Posmatrano iz geopolitičkog ugla, dva poslednja veka na Balkanu predstavljali su period „*balkanizacije*“, odnosno mrvljenja političkih subjekata tako da je broj međunarodno priznatih država na Balkanu danas udvostručen u odnosu na njihov broj od pre jednog veka.¹⁰ Raspad, rat i mrvljenje jugoslovenske federacije – te neke vrste prethodnice evropske integracije – predstavljali su težak i dugoročan udarac idejama bliskosti naroda i balkanske saradnje i integracije. Balkanske zemlje, posebno one sa prostora bivše Jugoslavije, našle su se u specifičnom položaju da usklade razvoj obnovljenih ili tek pronadjenih „nacionalnih ideja“ sa potrebom uključivanja u širi evropski proces koji podrazumeva izgradnju „post-nacionalne“ evropske države spremne da deo svog suvereniteta utopi u šire procese integracije.

¹⁰ D. Lopandić, Dva veka preoblikovanja međunarodnih odnosa na Balkanu – od imperija do evropske integracije, *Međunarodna politika*, LXII, br. 1146, april – jun 2012, str. 5-17.

Ekonomski posmatrano, balkanske zemlje se nalaze na „repu“ u odnosu na stepen razvijenosti država EU. Tako je, na primer, Bugarska pri vrhu razvijenosti u balkanskom okviru, a istovremeno je na poslednjem mestu po razvijenosti među državama članicama EU.

Ipak i pored poznatih ekonomskih, društvenih i institucionalnih slabosti, Balkan ima i mnoge pozitivne karakteristike i može znatno da doprinese kulturnoj i društvenoj raznolikosti i bogatstvu evropske integracije. Bogatstvo tradicija, osećaj i praksa multikulturalnosti, brojnost i specifičnost raznolikih kultura, uljučujući etničke manjine – nisu nestali sa poremećajima i sukobima tokom poslednjih decenija. Proizvodi sa Balkana doprinose bogatstvu ponude na evropskom tržištu. Posmatrano iz ekološkog ugla, Balkan predstavlja i region sa najvećim stepenom biodiverziteta u Evropi, što ga čini posebno važnim i privlačnim u svetu okrenutom zaštiti prirode i pitanjima klime i ekologije.

Razvoj Balkana u narednim decenijama zavisice od nekoliko činilaca kao što su: demografska kretanja, uticaj migracija, efekti klimatskih promena, stanje političkih odnosa u regionu, a posebno sposobnost balkanskih zemalja da se u potpunosti uključe u šire procese globalizacije, a posebno evropske saradnje i integracije. Perifernost regiona u odnosu na Evropu i na proces globalizacije biće manja u meri u kojoj on uspe da politički, ekonomski i institucionalno prati glavne evropske trendove, što u prvom redu podrazumeva realizovanje cilja da sve balkanske zemlje budu uključene u EU.

Najbitnija očekivana društvena pojava na Balkanu u narednim decenijama odnosi se na relativno smanjenje ukupnog stanovništva, kao posledicu niskog nataliteta i visoke stope iseljavanja, posebno mlađeg stanovništva. Prema procenama UN¹¹, među 11 zemalja sveta čije će stanovništvo najviše opasti 2050. godine (preko 15%) nalaze se između ostalih pet balkanskih zemalja: BiH, Bugarska, Hrvatska, Rumunija i Srbija, a tu su i neke njima susedne zemlje (Mađarska, Moldavija). Očekuje se da će u ovom periodu stanovništvo Srbije opasti čak za 17%. I ostale balkanske zemlje (Grčka, Crna Gora, Makedonija, Albanija, Slovenija) nalaze se među zemljama sa opadajućim trendom broja stanovnika, bez obzira što je natalitet među albanskim stanovništvom, na primer, ipak nešto viši pa i će stoga pad populacije 2050. godine u proseku biti manji (oko 6% u slučaju Albanije).

Drugi značajan fenomen koji bi mogao bitno uticati na stanje privrede na Balkanu i promene uslova života odnosi se na klimatske promene. Prema prognozama Evropske agencije za životnu sredinu, klimatske promene imaće značajan uticaj na pitanje obezbeđenja dovoljno čiste vode, kao i na stanje biodiverziteta u regionu, na poljoprivredu i na ribarstvo¹². Među

¹¹ UN, „World Population Prospects“, The 2015 Revision, ESA/WP,241, New York, 2015.

¹² „Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future production and consumption patterns“, Report, No 1/2010, European Environment Agency, Copenhagen, 2010, pp. 133.

ključnim pitanjima, kojima bi trebalo da se bave vlade Balkana, biće potrebe većeg investiranja u kanalizacione sisteme i sisteme za pročišćavanje vode, kao i mere za smanjenje emisija gasova koji proizvode efekte staklene bašte.

Najzad, Balkan u celini je deficitaran kada se radi o energetskim resursima. Stoga će mere da se obezbede dovoljni izvori energije (uključujući izgradnju gasovoda i naftovora, gasnih konekcija, i sl.), uključujući obnovljive izvore, biti na vrhu prioriteta kao preduslova za porast investicija i stabilan privredni rast¹³.

Paralelno sa projektom „Evropa 2020“ zemlje Zapadnog Balkana su u okviru „Regionalnog saveta za saradnju“ inicirale program „Jugoistočna Evropa 2020 – Zapošljavanje i prosperitet u evropskoj perspektivi“. Ovaj program obuhvata slične ciljeve i indikatore kao i program EU za period do 2020. godine i baziran je na kvalitativnim socioekonomskim ciljevima, kao što su „integrisani rast“ (slobodna trgovina), „pametni rast“ (obrazovanje, ulaganje u istraživanja i nauku, digitalna privreda, i sl.), „održivi rast“ (infrastrukture u sektorima energetike, transporta, životne sredine), „inklusivni rast“ (zapošljavanje, zdravstvo) i poboljšanje dobre uprave.¹⁴ Ambiciozni ciljevi, koje su usvojili ministri privrede zemalja regiona, obuhvataju: povećanje proseka BNP zemalja ZB u odnosu na prosek EU sa 36% na 44% do 2020. godine, porast ukupne trgovine robama i uslugama, povećanje stranih investicija, smanjenje trgovinskog deficita, kao i stvaranje jednog miliona novih radnih mesta u istom periodu.

Zaključak

Bez obzira na pitanje koliko će se ciljevi programa „JIE 2020“ i ostvariti, neophodno je da se manje balkanske zemlje, poput Srbije, pripremaju za buduće izazove u uslovima usložnjavanja međunarodnih odnosa, povećanih pretnji klimatskog, demografskog ili zdravstvenog (pandemije) tipa, pojava novih oblika međunarodne saradnje za globalizovani i „umreženi svet“.

Kako pokazuje i najnoviji slučaj talasa ilegalnih migracija, budućnost u prvom redu nosi neizvesnost, nove izazove i probleme, haotična stanja, mogućnost sukoba i ratova. Svaka zemlja treba da pripremi budućnost za nove generacije, posebno da isplanira uslove za razvoj imajući u vidu demografske i klimatske promene, kao i okolnosti u pogledu budućih energetskih i drugih resursa. Treba razmišljati o novim putevima za rešavanje problema, novim odgovorima i novoj organizaciji društva i države, fleksibilnim i otvorenim sistemima, dovoljno jakim da budu sposobni da podnesu nove izazove i odgovore na nove situacije.

¹³ IEA/OECD, *Energy in the Western Balkans, The path to Reform and Reconstruction*, Paris, 2008, p. 418.

¹⁴ *South East Europe 2020, Jobs and Prosperity in a European Perspective*, RCC, November 2013, p. 64; *SEE 2020 Baseline Report, Towards Regional Growth*, RCC, June 2014, p. 89.

Planiranje posebno treba da obuhvata i obezbeđivanje dovoljnih resursa u oblasti energenata, kao i naročito odgovarajuće mere podrške za proizvodnju hrane u otežanim uslovima (kada je u pitanju navodnjavanje u okolnostima promene klime, povećanja temperature i isušivanja). Demografska i socijalna politika trebalo bi da vode računa o nepovoljnim trendovima smanjenja radno aktivnog stanovništva i povećanja penzionerske populacije. Pad stanovništva otvara i pitanja nove demografske politike pa i mogućnosti planirane imigracije odgovorajuće radne snage iz regiona iseljavanja. Obezbeđivanja rasta i investiranja, posebno u infrastrukture i obrazovanje mladih generacija, biće ključni za učvršćivanje međunarodnog položaja kao i za stabilnosti zemlje. Razvoj digitalne privrede i novih oblika privređivanja podrazumeva i nove i prilagodljivije oblike obrazovanja i dodatne podsticaje nauči i istraživanjima.

Novi ili obnovljeni sukobi na istočnim i južnim obodima Evrope samo pojačano podsećaju na potencijalnu ugroženost našeg kontinenta i na važnost činjenice da svaka zemlja ne zanemari odbrambene potencijale, kao ni druge mere kojima će omogućiti bolju opštu bezbednost. Ovo se pogotovo odnosi na zemlje koje su izabrale da ostanu izvan vojnih blokova i time bez bliskih bezbednosnih saveznika, poput Srbije.

Glavni politički činilac koji će ključno uticati na situaciju balkanskih zemalja kada se radi o regionalnoj saradnji, razvoju i „hvatanju voza“ globalizacije, predstavljaće brzina integracije svake od zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju. Zapadni Balkan je danas već postao geografska „enklava“ EU, tako da se ne postavlja pitanje da li će, nego kojom brzinom, na koji način, i sa kojim uspehom biti zaokružen proces proširenja.

Bibliografija

- Attali, J., *Une breve histoire de l'avenir*, Fayard, Paris, 2006.
- Cvajg, S., *Jučerašnji svet, Sećanja jednog Evropejca*, Ethos, Beograd, 2009.
- “Enabling the Future, European military capabilities 2013-2025”, Report, ISS, Paris, Issue Report No. 16, May 2013.
- “Energy in the Western Balkans, The path to Reform and Reconstruction”, IEA/OECD, Paris, 2008.
- “Environmental trends and perspectives in the Western Balkans: future production and consumption patterns”, Report, No 1/2010, European Environment Agency, Copenhagen, 2010.
- Friedman, J., *The Next Decade, Where we have been...and where we are going*, Doubleday Books, New York, January 2011.
- “Global Europe 2050”, European Commission, DGRI, Luxembourg, 2012.
- “Global Trends 2030: Alternative Worlds”, National Intelligence Council, Decembre 2012.

- Gnesotto, N., Grevi, N., *Le Monde en 2025*, R. Laffont, Paris, 2007.
- Kronja, J. i dr., *Strategija Evropa 2020, četiri godine kasnije*, EPUS, Beograd, 2015.
- Lopandić, D., Dva veka preoblikovanja međunarodnih odnosa na Balkanu – od imperija do evropske integracije, *Međunarodna politika*, LXII, br. 1146, april – jun 2012.
- Project Europe 2030, Challenges and Opportunities, A Report to the European Council by the Reflection group*, Luxembourg, 2010.
- “SEE 2020 Baseline Report, Towards Regional Growth”*, RCC, June 2014.
- “South East Europe 2020, Jobs and Prosperity in a European Perspective”*, RCC, November 2013.
- “World Population Prospects, The 2015 Revision”*, UN, ESA/WP, 241, New York, 2015.

dr Duško LOPANDIĆ

FUTURE IS COMING: THE UPCOMING DECADES

ABSTRACT

The upcoming decades intend to change the world in terms of communication, transport, energy, demographic structure, migration, regional relations, etc. The European Union will be faced with many challenges in upcoming decades- primarily with the reduction of the number of young people and fast growth of the elderly population. That can result in a reduction in the rate of social growth from 2025. Possible solutions and prevention of future problems are the subjects of EU "Lisbon Strategy", the "Europe 2020" and the study "Europe 2050". Future EU challenges might have a major impact on the countries of the Western Balkans. The program "South East Europe 2020- Employment and prosperity in European perspective" (based on the Strategy "Europe 2020") aims to prevent possible negative trends which can affect SEE region and complicate its path towards the EU membership

Key words: European Union, Southeast Europe, "Europe 2020", the Lisbon Strategy, "Europe 2050".